

Paul Hagu – Karl Pajusalu: Seto keele teejuht

Seto Instituut, Värskä, 2021. 80 l.

ISBN 978-9916-9671-0-2

A mintegy 12 500 lelket számláló szetu¹ népesség Észtország délkeleti csücskében, a róluk elnevezett Setomaa tartományban, valamint a határ orosz oldalán, a pszkovi körzetben (область) él. A szetuk legfőbb ismertetőjegye, hogy az észtekkel ellentétben ortodox vallásúak. Nyelvük az észti nyelvszék hivatalos álláspontja szerint az észti legdélkeletibb dialektusa. Legközelebbi rokona a szintén dél-észti võru.

A szetukról szóló, többnyelvű ismeretterjesztő kiadványok mellett ma-guknak a szetuknak is készít nyelvi anyagokat a 2010 óta a délkelet-észtor-szági Värskában működő Seto Instituut [Szetu Intézet]. A *Seto keele teejuht* [A szetu nyelv útmutatója] hiánypótló kötet.² A könyvet eredetileg a szetu nyelvtanároknak és a diákoknak szánták segédanyagként, azonban már az anyag összeállítása során kiderült, hogy sokkal nagyobb hiányt pótol, mint azt a szerzők kezdetben gondolták. A nyelvi anyagot a Tartui Egyetem két professzora, Karl Pajusalu nyelvjáraskutató és a szetu származású folklorista, Paul Hagu állította össze. A kötet irodalmi észti nyelven tárja az olvasó elé a szetu nyelv(járás) jellegzetes vonásait. A rövid magyarázatokat bőséges pél-daanyag egészíti ki.

A kötet két fő részből áll: 1. Rövid szetu nyelvten (7–56), 2. Szetu iskolai szójegyzék (57–79). Az alábbiakban röviden ismertetem a fejezeteket.

1. Rövid szetu nyelvten

1.1. A fejezet legelején (9–10) a szerzők röviden ismertetik a szetunak az uráli nyelvek között elfoglalt helyét. A szetu a balti finn nyelvek déli ágába

¹ A szetukról a közelmúltban több új, a szélesebb olvasóközönségnek szánt, friss információkat közlő mű jelent meg. Ezek közül az egyik finn nyelven, amelyben több szerző tollából olvashatunk a szetu nyelvről, anyagi- és szellemi kultúráról: *Setot*. In: Kallio, Kati – Grünthal, Riho – Saressalo, Lassi (toim.), *Inkerikot, setot ja vatjalaiset*. Suomalainen Kirjallisuuden Seura, 2021. 279–413. A kötet az alábbi linken érhető el: <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1467/>. A másik munka angolul ismerteti a szetu nyelvet: Pajusalu, Karl: *Seto South Estonian*. In: Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (eds), *The Oxford guide to the Uralic languages*. Oxford University Press, 2022. 367–379. Pusztay János 2017-ben jelentette meg *Szetu nyelvten*-át és *Szetu–magyar szótár*-át (Nap Kiadó, Budapest).

² A kötet az alábbi linkről tölthető le: <https://www.setoinstituut.ee/download/seto-keele-teejuht/>.

tartozik az észak-észttel, a többi dél-észttel (võru, tartu, mulgi), valamint a lívvel és a vóttal együtt. Kezdetben az összes balti finn törzs egy alapnyelvet beszélt. Ebből az egységből legelőször a dél-észtek váltak ki, az első évezred második felében kezdtek kialakulni a dél-észti nyelvjárások. A szetu a dél-észti keleti dialektusából fejlődött ki. Amellett, hogy a szetuban számos, régi dél-észti vonás megmaradt, a környező nyelvek is hatottak rá, mivel a szetukat az évszázadok során balti és szláv népek vették körül.

Habár a szetu is csupán nyelvjárás, mégis megvannak a saját aldialektusai. A szetuk Szetuföldet 12 különálló régióra, avagy *nulk*-ra osztják fel. Közöttük kisebb nyelvi eltérések vannak, ami miatt 12 kisebb szetu dialektusról beszélhetnénk. A főbb eltérések alapján három fő szetu nyelvjárás létezik: északi, déli és keleti szetu. Az északi dialektusban olyan nyelvi jelenségek alakultak ki, amelyek másutt nem figyelhetők meg, például a szó hangsúlyos szótagjában az *i* *e*-re, az *u* *o*-ra változott: észti *pandi* ~ szetu *pante* 'tett', észti *tulnud* ~ szetu *tulno* 'jött'. A déli szetu a szetu bibliafordítások³ és napjaink sajtójának⁴ a nyelve. A keleti szetut a mai Oroszország⁵ területén beszélik. Ezt befolyásolta leginkább az orosz. Az aldialektusok rövid bemutatása mellett szerzők térképen is ábrázolták elhelyezkedésüket, akárcsak a balti finn nyelvekét.

1.2. A dialektusok bemutatása után a hangtan jellegzetességeivel foglalkozik a kötet (13–18). A szetu hangtan sok mindenben eltér az irodalmi észttől. Ennek oka számos régi balti finn sajátosságban rejlik. A szetu magánhangzórendszer gazdag, összesen öt magas (*i*, *e*, *ä*, *ü*, *ö*), és öt mély hangrendű (*u*, *o*, *a*, *õ*, *õ*) vokálist tartalmaz. Utóbbi előfordulása némileg korlátozott, gyakran az *n* előtt áll, pl. *sõna* 'szó'. A magánhangzókat a hangsúlyos szótagokban kissé gyengébben és rövidebben ejtik. A rendszer jellegzetessége az extrarövid *ü*, *u* és *i*, ezek alig hallhatók. Ezek hangsúlyos pozícióban, zöngétlen mássalhangzók után állhatnak, pl. *kasuk* [tkp. ejtsd *kasuk*] 'bunda'. A sze-

³ Jelenleg a négy evangélium olvasható szetu fordításban. Az első változat 1926-ban, míg a revideált verzió 2013-ban látott napvilágot. Ld. Kubinyi Kata: *Bibliafordítások a kis balti finn nyelveken*. In: Pusztay János (szerk.), *A Biblia finnugor nyelveken*. Budapest, 2019. 86–87.

⁴ A szetuknak manapság van saját nyelvükön rádióműsoruk, és léteznek szetu nyelven megjelenő újságok is.

⁵ A 2020-as oroszországi népszámlálás során az ott élő szetukat is számba vették. Eszerint számuk a 2021-ben nyilvánosságra hozott eredmények alapján 234 fő. Közülük 101-en az észtet jelölték meg anyanyelvüknek, mivel a szetu hiányzik a nyelvek listájáról. Az Orosz Föderáció a szetukat őshonos népként ismeri el. Ld.: <https://www.err.ee/1608881168/jaak-prozes-uurali-rahvad-ja-venemaa-2020-aasta-rahvaloendus>.

tu magánhangzók általában rövidek, de néhol hangsúlyos szótagokban hosszú alakban is előfordulhatnak.

A diftongusok főként hangsúlyos szótagban állhatnak. A diftongus előtagjaként mind a tíz magánhangzó állhat, utótagként azonban kizárólag az *i*, *e*, *ä*, *ü*, *u*, *o*, *a* vokálisok szerepelhetnek. Képzésüket a magánhangzó-harmónia szabályai korlátozzák.

A magánhangzó-harmónia – amely az irodalmi észtből kikopott – az egyik legáltalánosabb jelenség a szetuban. Esetenként olyan erős, hogy túlmutathat a szón. Így egyes grammatikai szavaknak egyaránt van magas és mély hangrendű variánsa, amelyek használata a szomszédos szavak magánhangzóitól is függ, pl. *ei/öi* 'nem (tagadószó)'.

A szetu jellegzetessége az ún. szótagharmónia. Ennek két változata van: 1) az *a*, *o* vokálisok palatalizált konzonánsok hatására palatalizálódhatnak, pl. *kaä* (*karja* 'marha'); 2) másrésztől a veláris vokálisok előtt lágyulhat a mássalhangzó, pl. *närdsäk* ~ *härdsäk* 'ágról szakadt'.

A szetu nyelv, nem számítva a palatalizált mássalhangzókat, 13 konzonánst tartalmaz, ezek a következők: *p*, *t*, *k*, *m*, *n*, *s*, *ts* [c], *r*, *l*, *v*, *j*, *h*, valamint a ' jellel írt gégezárhang. Kizárólag jövevényszavakban fordul elő az orosz eredetű *f* és a kemény *h* [x] hang. A mássalhangzók lágyítása sokkalta kiterjedtebb, mint az irodalmi észtben. Mindegyik konzonánsnak megvan a palatális változata (értelemszerűen a *j*-t leszámítva). A zárhangok, valamint a *ts* és *tš* affrikáták a déli és az északi szetu dialektusokban mindig zöngétlenek. A keleti szetura különösen jellemző a zöngés zárhangok, affrikáták és szibilánsok megléte.

A szetu mássalhangzó-rendszer különleges ismertetőjegye a két gégezárhang megléte. Ezeket a szetu szövegekben többnyire ' -vel (a vöruban *q*-val, vagy a tudományos átíratban ?-val jelölik) és *h*-val írják. Általában a szó végén szerepelnek, ahol grammatikai funkciót látnak el, pl. *kala* 'halak (plurális)', *hahah röivah* 'szürke ruhában' (inessivus), de a *h* állhat főnevek végén is, pl. *hoonö* 'épület'.

A szetuban a mássalhangzók lehetnek rövidek és hosszúak is (írásban ezt a mássalhangzók megkettőzésével jelölik), de a hosszúságbeli különbség szövegben csak korlátozottan jelenik meg. A két- és többszótagú szavak végén ezek a mássalhangzók általában félhosszúak a hangsúlyos szótagokban. Ezek megkülönböztetése a főhangsúlyos szótag után a szótaghatáron jelenik meg. Ilyenkor a szetuban a harmadik hosszúsági fok használatos.

Más dél-észti nyelvváltozatokhoz hasonlóan a szetu hangrendszerben is jelen van az ún. három hosszúsági fok, azaz a rövid – hosszú – igen hosszú kvantitás. A szetuban ezek használata gyakori egyetlen szó alakjaiban is.

Erre a szerzők a *kūla* 'falu' szót hozzák példának: *kūla* (rövid), (*kats*') *kūlla* '(két) falu (hosszú)', *.kūlla*⁶ 'faluba (igen hosszú)'.

A legtöbb finnugor nyelvhez hasonlóan a főhangsúly a szetuban is az első szótagra esik. A mellékhangsúlyok általában a szó páratlan szótagjaira esnek. Esetenként megtörténhet, hogy a főhangsúly átsúszik a második szótagra, például akkor, amikor a következő, hangsúlyos szót vagy képzőt az előző szóval ejtik ki. Ezzel találkozhatunk az igék tagadásakor: *tohi-ōi*, *tohi-i* 'nem szabad'. Ebben az esetben a második szótagra kerül a hangsúly.

A finnhez, az irodalmi észthez és a dél-észthez hasonlóan a szetuban is megtalálható a fokváltkozás jelensége. A mennyiségi és a hosszúsági minőségi fokok váltakozása itt is gyakori jelenség, hasonlóan a võruhoz, akár egyetlen szó alakjai között is, pl. *lağa* (Nom.), *laja* (Gen.), *laká* (Part.), *lakka* (Ill.) 'széles'. Eltérés az irodalmi észttől a második és harmadik hosszúsági fokok váltakozása a mellékhangsúlyos szótagokban.

1.3. A hangtant a szetu morfológia vázlatos ismertetése követi (19–32). Először a helyhatározókat ismertetik a szerzők. A szetuban 13 nyelvtani eset van, eggyel kevesebb, mint az irodalmi észben, a különbség az essivus hiánya, ezt az inessivussal (*-h*) helyettesítik. A történeti *-na/-nä* rag csupán néhány szóban őrződött meg, pl. (*olō*') *.tervehnä* '(légy) egészségesen'. A szetuban és võruban az abessivus ragja *-lda'/'ldä*'. A comitativus az irodalmi észben és a szetuban is nyelvtörténetileg a legfiatalabb nyelvtani eset. A terminativus, comitativus és abessivus esetében, hasonlóan az észthez, az esetragot csupán a főnévhez lehet csatolni, a melléknévhez nem, pl. *suurō haluga* 'nagy fájdalommal'. A többes szám jele a gégezárhang, míg a függő esetekben általában *-i*, mint például a finnben. A genitivusi és a partitivusi alakok gyakran egybeesnek, pl. *hüvvi* 'jóknak, jókat'. A szetu névszók között több szófajban előfordulnak az ún. kettős többesjelek, mint például *-i-de ~ -i-dō*: *hobōsidō* 'lovak'. Az átláthatóság érdekében a szerzők mind egyes, mind többes számban hat-hat példát közölnek táblázatos formában.

A középfok jele a szetuban *-mb(a)*, *-mp(a)*, míg a keleti és déli dialektusban *-b(a)*, *-p(a)* is előfordul, pl. *ināmb*, *ināmp*, *imp*, *ināp*, *ināb* 'több'. A superlativus képzéséhez szükség van a *kōkō*, *kōgō* szóra a középfok mellett, pl. *kōkō noorōba* 'a legfiatalabb'.

A melléknevek fokozását a szetu számnevek rendszerének bemutatása követi (22–23). A szetu nyelv számnevei általában ugyanarra az eredetre mennek vissza, mint a többi balti finn nyelvben, de több hangváltozás történt, ami

⁶ A szetuban a szó előtti pont a 3. hosszúsági fokot jelöli.

miatt alapalakjuk és ragozásuk is eltér, pl. *üts* 'egy', *üte* (Gen.), *ütte* (Part.). Az átláthatóság kedvéért szintén táblázatban foglalták össze a szerzők a számnevek rendszerét.

A névmások összegzése (24–25) sem maradhatott el. A szetu személyes névmások – hasonlóan az észthez – egyaránt szerepelhetnek rövid és hosszú alakban a mondatban, pl. *mina* ~ *ma* 'én'. A szetuban is megvan a balti finn nyelvekre jellemző hármass mutató névmási rendszer: *soo*, *seo* 'ez (itt)', *taa* 'az (ott)', *tuu* 'az', többes számban *noo*, *neo* 'azok (itt)', *naa* 'azok (ott)', *nuu* 'azok'. A visszaható névmás *eiś*, *esi* 'maga'. A kérdő névmások: *kiä* (*kes*) 'ki', *kua* 'ki (ott)', *kumb* 'melyik', *miä* (*mis*) 'mi', *kohe* (*kohes*) 'hová', *koh* 'hol', *kost* 'honnan'. A határozatlan névmásokra példák: *kiäki* 'valaki', *kuagi* 'valaki', *mingi* 'valami', *ütski* 'egyetlenegy'.

A szetuban nincs birtokos személyragozás, ehelyett birtokos névmásokat használnak. – A névszók átlátható rendszerét két külön táblázatban összegezte a szerzőpáros.

Az alaktani rész következő alfejezetében az igéket tárgyalják a szerzők (26–32). Valamikor a szetuban az igéket kétféleképpen lehetett ragozni. Ez attól függött, hogy a cselekmény a mondat alanyára vagy tárgyára összpontosult. Manapság ezt már csupán pár ige őrzi, pl. *küdsämä* 'kisüt', *praadima* 'kisül', vö. *imä küdsä .leibä* 'az anya kisüti a kenyeret' és *leib küdsäs ahoh* 'a kenyér kisül a kemencében' (tkp. visszaható igék). Később ez elhalványult, s helyette az ige-alkotók tulajdonságai által meghatározott módosulások szerint kezdte ragozni az igéket a szetu.

A Sg1 alak mindig ragtalan a szetuban, Pl1-ben *-mi* a személyrag. Az Sg2. és Pl2 ragja egyaránt *-t*, *-de/-dō*. A *-t* gyakrabban fordul elő a keleti és az északi szetuban, a *-de/-dō* pedig a déliben. A harmadik személyű alakok képzése a különböző ragozási típusoktól függ: Sg3-ban lehet ragtalan vagy *-(s)s* ragos, a Pl3 ragja *-va'/-vä'*, ill. *-(s)se'/(s)sō'*. Példaként a *tulōma* 'jön' és *elämä* 'él' igéket találjuk a kötetben táblázatos formában.

A szetuban az észthez és a finnhez hasonlóan négy igeidő van: praesens, imperfectum, perfectum és plusquamperfectum. Az igemódok: indicativus, imperativus, conditionalis, illetve a finnhez hasonlóan megmaradt a potentialis, azaz a lehetőség mód is. Az imperfectum elsődleges jele – a finnhez hasonlóan – az *-i*. Emellett számos igeragozási típusban a *-(ij)e*, *-(ij)ō*, *-si*, *-(d)se*, *-(d)sō* alakok is előfordulhatnak, pl. *.tahtsō* 'akart'. Sg3-ban több tőtípusban csupán a tövégi mássalhangzó lágyulása jelzi a múlt időt, pl. *tull'* 'jött'. Néhány *-u/-ü* tövű igéhez nem kapcsolódik semmilyen jel, pl. *isahtu* 'sóvárgott'.

A conditionalis jele *-(s)si'*, egyes és többes számban egyaránt.

A felszólító mód jele Sg2-ben a szóalak végén szereplő gégezárlhang, többes szám második személyben *-ge' /-gõ' /-ke' /-kõ'*. Első és harmadik személyben *gu' /ku'* használatos, valamint magas hangrendű szavakban is, mivel ilyenkor nem érvényesül a harmónia, pl. *näku'* 'lássá'. Többes szám első személyben a jelen idejű személyraggal megegyező *-mi'* alak használatos.

A tagadás kifejezésére a szetuban nincsenek külön személyragok, ehelyett tagadó partikulát alkalmaznak. Ez praesensben *ei(')*, *õi(')*, múlt időben *es*, *õs*. Ezek a partikulák szorosan az ige után állnak, olykor teljesen egybe is olvadnak azzal, pl. *olõ õi'*, *olõ-i'* 'nincsen'. Emiatt előfordulhat, hogy a szóvégi szótag hangsúlyos. Néhány újabb esetben azonban a tagadó partikula már a főige előtt áll, hasonlóan az észthez, pl. *.täämbä .vihma õi tulõvat* 'ma nem fog esni'. Felszólító módban az *ar'*, *är'* 'ne (Sg.)', *arkõ'*, *ärke'* 'ne (Pl.)' til-tószók használatosak.

A szetuban a passzív alak a *-(t)ta*, *-(t)tä* szuffixummal jön létre, de egyes számban előfordul az *-s(s)*, míg többes számban az *-(s)se'*, *-(s)sõ* is, pl. *.leibä tetäs* 'a kenyér készül'. Néha a Pl3 birtokos személyragot is társítják a múlt idő *-(t)ti* jeléhez, pl. *tarõ' tettivä' .ümbre'* 'a házakat átépítették'.

Az igerendszer összegzését a participiumok ismertetése zárja. A participiumoknak van aktív és passzív, jelen és múlt idejű alakja. A participiumokat jelen időben mind a tizenhárom nyelvtani esetben ragozzák. A múlt idejű participium több igemód és modalitás kifejezésére is használatos. Ez csak a beszélt nyelvben figyelhető meg, imperativusban és függő beszédben, pl. *.tulnu' eelä' kodo* 'tegnap haza kellett volna jönnöd'. Az átláthatóság kedvéért a szerzők táblázatos formában összegzik a participiumokat, valamint az infinitívusokat. Ez utóbbiból, az irodalmi észthez hasonlóan kettő található a szetuban is. Az egyik a *-da* infinitívus, pl.: *tulla'* 'jön'. A *-da* infinitívus inessivusa az észti *-des* formula, melynek szetu megfelelője *-h* végződésű, pl. *tullõh'* 'jöve'. A másik pedig a *-ma* infinitívus, amely a szetuban – az észthez hasonlóan – a szótári alak.

A következő alfejezetben a gazdag szóalkotásról adnak képet a szerzők (33–42). A szetu főnévképzésnek számos eleme van. A deverbális főneveket főként a *-mine*, *-minõ-*, (*.asklõminõ* 'szorgoskodás') és az *-us*, *-üs* (*.tehrütüs* 'köszöntés') képzőkkel alkotják. Több főnévképző is a cselekvő személy kifejezésére szolgál. Ennek legáltalánosabb képzője a *ja-*, *jä-*, pl. *.hoolõndaja* 'gondnok', de ld. még például: *-line*, *-linõ* (*.tatilinõ* 'gombász'), *-nik* (*.kuul'nik* 'diák, hallgató').

Az eredmény- és tárgynevek a csoportjában jellemzőek az *-us*, *-üs* végződésű főnevek, pl. *.mässätüs* 'tréfa, vicc'. Az eszközneveket jelölő szavak gyakori képzője az *-its*, *-ets* (*.kepets* 'bot') és a *-kas* (*.ledenkas/nedel'kas* 'eketalp').

A helynevek gyakori képzője a *-sto*, *-stō*, *-stu*, *-stü*, pl. *kivestü* 'köves hely'. A tulajdonságneveket főként az *-us*, *-üs* képzőkkel hozzák létre (*jämtüis* 'durvaság').

A szetu nyelvre – a szomszédos balti és szláv nyelvekhez hasonlóan – jellemzők a becéző, kicsinyítő végzések. A leggyakoribb deminutív képző a *-kene*, *-kōnō*, pl. *tsipakōnō* 'csibe'.

A szetu nyelv rendkívül gazdag melléknévképzőkben. Ezek között gyakran csak apró jelentésárnyalatnyi eltérés van. Néhány fontos szetu melléknév-képző: *-ne*, *-nō* (*ōigunō* 'igaz'), *-line*, *-linō* (*iloline*, *ilolinō* 'öröm'), *-du*, *-dū*, *-tu*, *-tū* (*ärädü* 'csúf'), *-u*, *-ü* (*vahnu* 'egyidős').

A szetu módhatározók fő képzője a *-he*, *-hō* (*.vuulvahe* 'gyorsan'), a *-ste*, *-stō* (*.ainustō* 'sürgösen'), és a *-tsehe*, *-tsōhe* (*.hōstehe* 'jól'). A számhatározókat a szetuban az *-idi*, *-ide*, *-idō* (*aigidō* 'időnként', *päävitsidō* 'naponta') és a *-keisi*, *-kese*, *-keske* (*kuvvōkeske* 'hatan') képzők fejezik ki. Az állapothatározók megalkotásának az egyik legáltalánosabb képzője a *-kalla*, *-kellä*, *-kōlla* (*lüngükōlla* 'csapott, ferde') és a *-valla*, *-vellä* (*hel'ovalla* 'mozgásban').

A szetu igék is igen változatosak képzésük szerint. Az igeképző nem feltétlenül változtatja meg az ige alapjelentését, csupán a cselekvés módját írja le. A mozzanatos igék képzője például az *-ah(h)a-*, *-äh(h)ä-* (*jahvahama* 'felriad'). A *-hut(a)-*, *-hüt(a)-* képző az intenzív, hirtelen cselekvést fejezi ki (*tsärähütmä* 'felvillan'). Az ismétlődő, hosszabb ideig tartó cselekvést kifejező igék képzője például az *-(e)le-*, *-(ō)lō-* (*hellütelemä* 'elkényeztet'). A visszaható igék legáltalánosabb képzője az *-u-*, *-ü-* (*hänästümä* 'elkorhad').

A szóalkotási fejezet végén a szerzők röviden bemutatják a szetu szóösszetéti módokat (43–45). A szetuban egyaránt képezhetünk szóösszetételeket főnevekből, melléknevekből, határozószókból és igékből is.

1.4. A következő alfejezet a szetu szókincs vázlatos bemutatása (46–53). A szetu szókincs három rétegből épül fel: 1) a saját szókincs, amelyben minden régebbi réteg jelen van, a rokon nyelvekhez hasonlóan, pl. uráli/finn-ugor eredetű szavak: *kiä* 'ki', *koh* 'hol', *esä* 'apa', *imä* 'anya' stb. 2) Jövevényszavak. Legfőbb rétegek: germán eredetű szavak (pl. *kana* 'tyúk', *lammas* 'bárány', *raha* 'pénz'); balti (*herneh* 'borsó', *.lausma* 'szól, mond, említ') és orosz kölcsönzések (*sōir* 'sajt' < or. *сыр*). 3) belső keletkezésű elemek,⁷ ide több ezer olyan szó sorolható, amelyek kizárólagosan a szetu

⁷ Hangsúlyozva ennek a rétegnek a fontosságát, 2020 novemberében az Észti Nyelvi Intézet, a Tartui Egyetem Észti és Általános Nyelvészeti Intézete és a Szetu Intézet kooperációja révén megjelent a *Seto eripäraste sõnade sõnaraamat* [A különleges szetu

nyelvjárásokban fordulnak elő, például *kendso* 'erő', *padi* 'sűrű, vastag'. A különleges szókinszben a szetu kultúra és vallás szavai is megtalálhatók. Ilyen például a népi hiedelem szókinse, valamint a népviseletek és a böjti ételek elnevezései is.

1.5. A nyelvtani összegzés a mondattani sajátosságok rövid felvázolásával ér véget (54–55). Az észti nyelvhez és a szomszédos võruhoz hasonlóan a szetu mondatok szórendje is meglehetősen szabad. A szetu mondat szerkezet egyik fő jellegzetessége az igék tagadása, mivel a tagadó partikulák az igék után helyezkednek el, pl. *tä tulõ-õi* 'ő nem jön'. A nyelvtani esetek használata néha eltér az irodalmi észttől. Ilyen például a partitivus használata, ezt a szetu valamilyen tapasztalat kifejezésére is használja, pl. *sai tuud viländ* 'ráunt valamire'. A finnhez hasonlóan a szetu is képes a partitivussal kifejezni a közép fokú hasonlítást, pl. *olõ-õi ketä armap immä* 'az édesanyánál senki sem kedvesebb'.

2. Szetu iskolai szójegyzék. A kötet második része egy betűrendes iskolai szójegyzék⁸ (57–79). Valójában ez egy észti–szetu szólista, amely 780 szót tartalmaz. A főnevek mögött a szerzők feltüntetik a partitivusi és a genitivusi alakokat is.

A szójegyzék elején található információ szerint az összeállítás során a szerzők kezdetben az iskolában tanított tantárgyakra koncentráltak, a szójegyzék célja egy korszerű szóanyag összegyűjtése volt. Ezért kapott benne helyt pl. a *puutri* 'számítógép', *mol'oraamat* 'Facebook',⁹ *maa.tiidüs* 'földrajz', *koolisüük* 'menza', *pleiäts* 'ceruza'. Ide sorolhatók még a diákok tulajdonságai is, pl. *pääga .poiškõnõ/.tütirik* 'okos fiú/ lány'.

Ugyancsak a szóanyag részét képezik az időegységek elnevezései is, pl. *hainakuu* 'július' (szó szerint 'a széna hava', võ. finn *heinäkuu*), *iispäiv* 'hétfő', *süküs* 'ősz', *parhilla* 'most'.

szavak szótára]. A kiadvány elsődleges funkciója, hogy segítse a szetukat nyelvük megőrzésében, de nyelvészeknek is kiváló. Több, mint 3600 címszót tartalmaz. A szótár internetes változata: <https://www.eki.ee/dict/setoeri/>.

⁸ A szójegyzékből létezik egy tematikus elrendezésű változat is. Mindkettő letölthető a Szetu Intézet honlapjáról: <https://www.setoinstituut.ee/e-pood/allalaadimised/>. Az anyagokat Nele Reimann, Ilme Hoidmets, Evi Kambrimäe és Piret Ziugand állította össze 2020-ban.

⁹ Ezt a szóösszetételt máshol nem találtam meg, tehát a szójegyzék alkotóinak kreálmánya lehet. Jelentése kb. 'időpazarló könyv'. A *mol'o* elemet csupán ebben az iskolai szójegyzékben találtam meg, *mol'otama* igeként.

A szóanyagban megtalálhatóak a számnevek, az ételek, a családtagok megnevezése is. A szójegyzék érdekessége, hogy vannak benne olyan elemek, amelyeket csak körülírással tud a szetu kifejezni, pl. *massinat paika pandma* 'leparkolni' (szó szerint „az autót helyre tenni”).¹⁰

Összességében megállapítható, hogy valóban nagy hiányt pótol ez a munka. Habár a szetu hivatalosan csupán a vőru egy nyelvjárás csoportja, a szetuk igyekeznek mindent megtenni annak érdekében, hogy nyelvük önálló nyelvi státuszt kapjon. Ehhez elengedhetetlen az anyanyelvi oktatás az amúgy is hiányos nyelvtudású fiatalabb generációk körében. Legyen ez a kötet hasznos kiindulópont vagy segédanyag nyelvük elsajátításához és kutatásához.

KORMOS ERIK

DOI: 10.52401/fud/2022/20

¹⁰ A szetu szótárakról, szójegyzékekről bővebben ld. Kormos Erik: *Híradás szetu szótárakról*. Folia Uralica Debreceniensia 28 [2021]: 520–526.